

AGRELLA

Rumex acetosa L.

[1753, Sp. Pl. : 337] $2n = 14$ (♀), 15 (♂)

Rumex acetosa L. Imatge de CARL AXEL MAGNUS LINDMAN

NOMS POPULARS

- Alemany:** Wiesen-sauer-ampfe/Gartensauerampfel / Grosser ampfer / Grosser sauerampfer / Ochsenzunge / Roter heinrich / Roter ritter / Salatampfer / Sauer-ampfer / Sauergas / Sauerknöterich
- Anglès:** Common sorrel/Broadleaf sorrel / Common english sorrel / Cow sorrel / Cuckoo sorrel / French sorrel / Garden sorrel / Green sorrel / Red sorrel / Sorrel / Sour dock
- Àrab:** حماض بستاني / الحماض / حميض
- Aragonès:** binagrera, binagreta, lapaza, lapazuala, magretas de prau, renabre, romaza, sigoletes, acedera, azitota
- Armeni:** Թրթընդուկ թթու / Թթվաշ
- Bable:** aceda, agreta, agrieta, agrietas, agrietes, angleta, angreta, angretas, angrietes, angrina, angrinos, arietes, carabanes, celda, chorizos, chuletes, chupes, espigu, fontana, gambones, gretes, grieta, grietes, llingua del güe, lluenta de güe, línchara, pan y vinu, vinagreta, vinagretes, xerreta, zargateña.
- Basc/Euskera:** anderexe, anjelines, armixól, belar-gacía, belar-gazia, belarrgasi, belarrgazi, gargantxónes, garitxónes, garixónes, gazi-gaxa, gazigoxia, gazigarratz, gazigarratza, gazigoxi, laxe-belarr, laxebelarra, matxin-bedarr, matxin-garr, matxinbedarra, matxingarra, matxingarratz, matxingarratza, matxingarratze, mengarrátx, mingarratx, mingarratz handi, mingarratz handia, mingarátxe, mingotch, miñeta, miñetá, miñgocha, pintxagár, plantana, txarragitxarr, txarragitxarra, txingarres, txintxagar, uztao handi, uztao handia, uztao-handía.
- Castellà:** Acedera común/Acedera/ Vinagrera/aceá, aceas, aceas de valle, acebera, aceda, aceda común, aceda de pan, acedabia, acedas, acedas de pan, acedeira, acedera comestible, acedera de lagarto, acedera de prado, acedera de sapo, acedera silvestre, acederas, acederas coyundas, acederón, acedilla, acedra de pico de pájaro, aceones, acera, aceras, acerera, acerilla, acerones, acerón, acetabla, aceón, achitabla, aciadera, aciadera de tierra, acicera, acidera, acitabla, acitola, adeas de valle, adera, agrietas, agriguella, agrilla, agrillas, agrillo, aicera, alcalamines, alicera, alichera, ancera, arcera, arcerón, atrancón, azadera, azaderas, azedera, benjamins, calamines, cizaderas, escudillero, hierba salada, oreja de buey, piallo, respigo, romaza, tarja, tárgaros, tárrago, táñaro, vinagrera, vinagreras, vinagretas.
- Català:** agrella, vinagrella, agreta, agriella, agriguella, cansaladera, cansalera, llengua de bou, saladera, sora, vinagrera, vinagreta, paradella, agrelles, agrielles, agrielles de muntaña, agriguella, quenabre.
- Danès:** Dusksyre / Almindelig syre
- Eslovac:** Navadna kislica/Kislica navadna
- Estonià:** Hapu oblikas
- Feroès:** Leggsýra/Syra/Sýruleggur
- Finlandès:** Niittysuolaheinä/Suolaheinä
- Francès:** Grande oseille/Oseille des prés/L'oseille commune / L'oseille des prés / La vinette / Oseille / Oseille sauvage / Rumex oseille / Surette
- Gaèlic:** Samhad/Samhadh bó
- Gal·lès:** Suran/Main suran / Suran y cŵn / Suran y frân / Suran y maes / Suran y waun
- Gallec:** aceda, aceda de horta, aceda silvestre, acedas, acedeira, azedadas, azedades, carvesa, cervesa, herba acedeira, herba alabarza, herba albarza, labaza mansa, lampaza, salgada, vinagreira.
- Grec:** Λάπαθο/Εινολάπαθο
- Greonlandès:** Seernaq
- Hebreu:** חומעת הגינה
- Holandès:** Veldzuring/Tuinzuring

Hongarès:	Sóska/Mezei sóska / Réti sóska
Islandès:	Túnsúra
Italià:	Acetosa/Romice acetosa/Acetosa maggiore / Erba brusca / Rumex acetosa
Japonès:	スイバ/すいば
Kurd:	Tirşoya berxikan
Noruec:	Herresiris / Kusyre / Lammesyre / Matsyre / Siris / Sura / Sure / Suregras / Surtegras / Syrka / Engsyre
Persa/Farsi:	ترشک درشت
Polonès:	Szczaw zwyczajny/Szczaw pospolity
Portuguès:	Azeda/Azedas / Azedas-bravas / Erva-vinagreira / Vinagreira/Aceda-das-hortas/ Aceda ordinaria/ Acedeira/ Azedadas, azedades/ vinagreira
Portuguès:	Azeda-brava / Azedeira / Azedinha / Azedinha-da-horta
Rus:	Щавель кислый/Обыкновенный
Serbi:	Кисељак
Serbi:	Kiseljak
Suec:	Trädgårdssyra / Vanlig ängssyra / Ängssyra
Turc:	Eksi labada / Kuzukulagi / Kuzukulağı / Labada
Txec:	Šťovík kyselý/Šťovík obecný / Šťovík obecný pravý
Ucraïnès:	Щавель кислий/Щавель звичайний
Xinès:	酸模/ suan mo

DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Dins el gènere, *Rumex acetosa* es distingeix per tenir tenir les fulles basals de 20-90 17-45 mm el·líptiques-oblongues, les caulinars a penes amplexicaules i les superiors almenys 3 cops més llargues que amples, totes hastades; inflorescència laxa més alta que ampla, amb rames laterals simples o només amb les 2 inferiors dividides; valves fructíferes de 3-4.5 mm amb una esquama reflexa poc gruixuda de 0.4-0.7 mm; verticil exterior del periant amb peces amplament soldades a la base, reflexes a la maduresa, valves de longitud netament major que la de l'aqueni.

Rumex acetosa és planta vivaç de fins a 1 m d'alçària, verda, amb fibres radicals primes. Tija dreta, ramificada al cim amb rames força erectes. Fulles força gruixudes, hastades, oval-oblongues-sagitades, enteres, amb orelletes paral·leles al peciol o una mica convergents i amb els nervis poc marcats. Fulles radicals força nombroses. Les superiors lanceolades i amplexicaules. Beina estipular allargada, dentada. Incisa o laciniada. Flors dioiques, en panícula llarga, laxa, nua. Valves fructíferes membranoses, suborbiculars, en cor, enteres, amb una petita escata. Flors masculines amb les peces del periant de 1.5-2 mm i les antereres de 1.2-2 mm. A la fructificació les peces del periant fan 1-2.5 mm i les valves orbiculars de 3-5.5 mm són cordades a la base, i amb l'escata basal de 0.5-1 mm. El fruit és un aqueni de 2-2.5 mm de color marró rogenc.

MALURES: *Alternaria alternata*, *Cladosporium sphaerospermum*, Phytohabitans rumicis, *Rhizoctonia solani*

RIZOSFERA: *Ammoniphilus oxalaticus*, *Ammoniphilus oxalivorans*

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Es fa en pastures prop dels boscos a Europa, Àsia i Amèrica del Nord. Li cal molta llum, climes ni massa freds ni massa càlids, terrenys neutres, més aviat argilosos, gens salins i força pobres en nutrients. Cultivat antigament. És de la muntanya mitjana i prefereix zones on abundi el Ferro. A Catalunya es pot trobar a la Serralada Transversal i als Pirineus i contraforts, entre els 400 i els 1600 m snm. A l'estatge subalpí (1600-2400 m snm) es troba la ssp. ***amplexicaulis*** (= ***arifolius***), de fulles més primes, de 4-9 cm,

ovades, amb nervis més marcats i panícula amb rames inferiors dividides i ampla. A la subespècie típica poden acompanyar-la:

Achillea millefolium	Dactylis glomerata	Lolium multiflorum
Agrostis stolonifera	Daucus carota	Ranunculus acris
Arhenatherum elatius	Festuca pratensis	Taraxacum officinale
Chrysanthemum	Galium lucidum	Tragopogon orientalis
leucanthemum	Holcus lanatus	Trisetaria flavescens

A la subespècie *amplexicaulis* (=arifolius) poden acompanyar-la:

Acomitum napellus	Gentiana burseri	Peucedanum ostruthium
Aconitum pyrenaicum	Gentiana montserratii	Ranunculus aconitifolius
Adenostyles alliariae	Lilium martagon	Valeriana pyrenaica
Chaerophyllum hirsutum	Lilium pyrenaicum	Veratrum album
Cicerbita plumieri	Molopospermum	
Cucurbita alpina	peloponesiacum	
Doronicum austriacum	Myrrhis odorata	

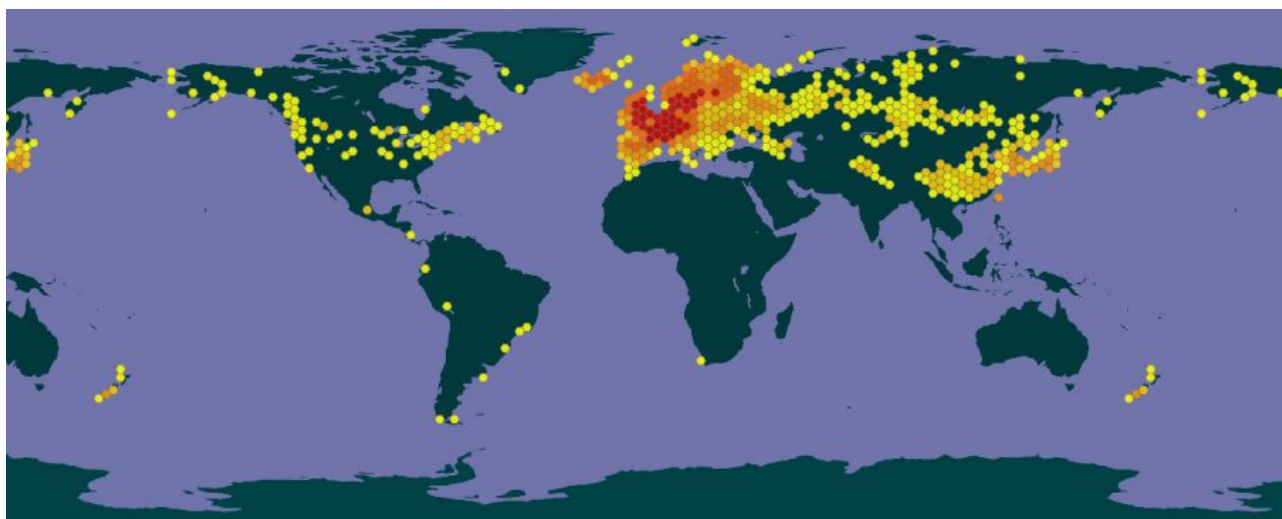
Rumex arifolius

Rumex arifolius. Foto: MATHIEU MENAND

Rumex arifolius. Foto: CLAUDE FIGUREAU

Rumex acetosa al món, segons GBIF

Rumex acetosa

ESOTERISME

Antigament es duia penjada del coll dins una bosseta per tal de curar l'escrofulisme. També una bosseta amb les granes fixada a l'espatlla dreta de la dona que està parint li alleuja les dolors.

La infusió de la planta s'aspergeix pels locals comercials per tal d'atraure més clientela. O es crema amb encens per fer arribar més diners.

Una llegenda de la vall de Cardós explica que varen aconseguir robar unes estovalles a les fades i que una es va quedar amagada dins un replec del teixit. Un dia que la mestressa era a la cuina i anava vigilant el calaix on guardaven les estovalles, va sentir una veueta que li deia «mai sabràs perquè serveix l'herba de la paciència» mentre la fada fugia de la casa i ella corria a retirar la llet del foc perquè vessava, tal com li havia advertit la fada, que marxava agafada a una rameta de la planta.

HISTÒRIA

DIOSCÒRIDES (segle I) cita 4 espècies de *Rumex*, una que creix vora zones pantanoses (*Rumex conglomeratus*), l'altre que es cultiva las horts (*Rumex patienta*). Una tercera petita, similar al plantatge (*Rumex acetosa*) i una quarta silvestre molt àcida (*Rumex acetosella*). Totes elles estoven el ventre. El cataplasma de les fulles trinxades (amb safrà i oli rosat – segons ANDRÉS DE LAGUNA afegi) redueix les llúpies. Els fruits beguts amb vi redueixen la disenteria i les nàusees. També evita la toxicitat de l'escorpí quan pica. Les rels bullides en vinagre s'apliquen a les nafres de la lepra després de rentar-les amb nitrat potàssic amb vinagre. Rentar les zones que piquen amb l'aigua de la planta alleuja la picor. I estoven la melsa. Les rels cuites en vi que es glopeja alleuja la periodontitis, redueix les escròfules i les galteres. Duent la rel penjada del coll com a amulet diuen que així es redueixen les escròfules. Les rels trinxades aturen la blenorràgia aplicades a la vagina. El vi de coure la rel redueix la icterícia, els càlculs de bufeta del fel.

Per a NICHOLAS CULPEPER (segle XVII), l'«*ordinary sorrel*» és planta de Venus. Rebaixa la calor a la sang a les inflamacions quan hi ha febre, desmais, tonifica l'estómac i calma la set. Tonifica el cor (en especial els seus fruits), mata els cucs, i redueix la menstruació. La rel va bé també per totes aquestes afeccions, ja sigui en pols o en decocció. Totes les parts de la planta actuen com antídote contra la picada dels escorpins. La decocció de la rel va bé contra la icterícia i per ajudar a expulsar els càlculs de les vies urinàries. La decocció de els flors en vi ajuda a reduir la icterícia negra i les úlceres del tub digestiu. El xarop fet amb agrella i fumària és un remei excel·lent per a aquells que tenen picors. El suc amb vinagre també serviria contra les picors, la tinya, i els èczemes, abscessos i úlceres a la gola. Les fulles cuites a la brasa dins una fulla de col s'apliquen a nafres i abscessos per madurar-los. També serviria per a tots aquests usos l'aigua de destil·lar la planta o hidrolat. ANDRÉS DE LAGUNA (segle XVI) afegeix també al text original de DIOSCÒRIDES que el vi on s'hagi bullit la rel cura l'otitis si s'instil·la a l'oïda.

PROPIETATS MEDICINALS

- anticancerosa
- antifúngica
- antihelmíntica
- antihemorràgica
- antiinflamatòria
- antimutagènica
- antioxidant
- antitrombòtica
- aperitiva
- astringent
- colagoga
- cordial
- depurativa
- depurativa
- desintoxicant
- estomacal
- febrífuga
- laxant
- refrescant
- sudorífica

USOS MEDICINALS

- abscessos cancerosos FUL UE
- acne
- anèmia
- anorèxia
- asma
- blennorràgia
- càlculs de la bufeta del fel
- càlculs renals REL
- calorades
- càncer general
- càncer de pell HaCaT
- contusions
- cucs intestinals
- desmais
- diarrea
- disenteria
- dislocacions d'articulacions (pasta REL)
- èczemes
- escorbut
- esclerosis de melsa
- escrofulosis
- febre
- ferides per estelles de canyes
- galteres
- gastritis
- gingivitis
- hepatitis
- herpes virus HSV-1 (p.p. epi-catequina-3-O-gal·lat-(4-beta→ 8)-epi-catequina-3-O-gal·lat)
- grip A
- hipertensió
- icterícia REL
- indigestions
- influença-virus A H1N1 (p.p. epi-catequina-3-O-gal·lat-(4-beta→ 8)-epi-catequina-3-O-gal·lat)
- lepra
- mal de queixal
- menorràgia
- nàusees
- obesitat
- otitis (+ vi)
- panses als llavis
- periodontitis (p.p. epi-catequina-3-O-gal·lat-(4-beta→ 8)-epi-catequina-3-O-gal·lat)
- picadures d'abelles i altres insectes
- picadures d'escorpí
- picors
- restrenyiment
- sarcoma 180
- talls
- tinya
- úlceres bucals
- úlceres d'estómac

HOMEOPATIA

- anorèxia
- calor
- campaneta allargada
- cara xuclada
- convulsions
- dermatitis
- edema de parpella inferiors
- esofagitis
- espasmes
- febre amb calfreds
- grunyits
- insomni
- llengua saburrat
- mal de colla
- mal de ventre molt intens ulls sobresortints
- nàusees continuades
- oligúria
- orina tèrbola amb càlculs de fosfats
- pols dèbil i ràpid
- restrenyiment
- set intensa
- suors profuses
- tos seca continuada irritativa, sense flegma
- vòmits verds

USOS CULINARIS

Les fulles de les plantes cultivades es mengen en amanides, sense abusar-ne, amb tomàquets, ceba i enciam,. Però degut a la presència d'oxalats més val no abusar-ne. Bullides, com a verdura, és millor descartant la primera aigua. Se'n fan sopes, cremes, purés; es posa a salses i es cuina amb bledes o espinacs, lleties, pèsols. Es poden coure amb mantega, carns, ous, porros, cards. A Grècia la *spanakotiropita* o *spanakopita* és

una mena de pastís de pasta de full farcida de formatge d'ovella (feta), espinacs, agrella, ceba, escal·lònia, ou, julivert, anet, menta, api, mantega i oli. Una versió vegana prescindeix del formatge, la mantega i l'ou i hi posa tofu. I una versió simplificada hi fica card, porros i agrella. També es pot fer servir el suc de les fulles per tallar la llet. La rel assecada i triturada es pot coure per ficar-la als fideus *noodles*. Els fruits molts es poden afegir a la farina per fer pa. Als grans mercats de Barcelona, com la Boqueria, venen fulles d'agrella.

ALTRES USOS

L'aigua de bullir les tiges s'empra per polir la plata o per netejar els mobles de bambú o de vímet. El suc de les fulles lleva les taques a la tela de fil, fins i tot les de rovell o de tinta. De les arrels se'n extreu un tint de color gris marronós, que no necessita mordent. I de les fulles i les tiges, un tint que amb mordent dona un color gris blavós.

PREPARATS

La fórmula anomenada Essiac Tea en honor de RENÉ M. CAISSE, una infermera que la va manllevar dels amerindis canadencs, s'ha fet famosa contra el càncer. Consta de: *Arctium lappa* REL + *Rheum officinale* REL + *Rumex acetosella/acetosa* + *Ulmus fulva* ESC. En algunes variants substitueixen *Rumex acetosella* per *Rumex acetosa*.

EFFECTES FISIOLÒGICS

L'agrella indueix la relaxació de l'artèria aorta i ho fa per la via PI3-kinasa/Akt-AND Ca⁺-e NOS-NO a les cèl·lules de l'endoteli HUVEC. L'extracte hidroalcohòlic indueix la fosforilació de la eNOS i ho fa a través de la via PI3-kinasa/Akt. En rates anestesiades l'extracte redueix la pressió arterial i ho fa a través del sistema NOS-NO a l'endoteli (per la via PI3-kinasa/Akt i la Ca⁺⁺-eNOS-NO) i a la musculatura (per la via NO-sGC-GMPc).

POSSIBLE TOXICITAT

Un excés de la planta pot provocar necrosis al fetge i als ronyons degut a l'oxalat càlcic. Això pot passar al bestiar que el brosteja sense parar, atiat per la fam, la calor i la set quan manquen altres plantes. Els preparats que a més de l'agrella duen plantes tòxiques són també tòxics, encara que es vengui a les farmàcies. Menjar les fulles crues a algunes persones els pot provocar úlceres a la boca.

PRINCIPIIS ACTIUS DE RUMEX ACETOSA

- antocianines
- B2-3,3'-di-O-gal·lat
- B2-3'-O-gal·lat
- B5-3,3'-di-O-gal·lat
- B5-3'-O-gal·lat
- bi-oxalat càlcic 5-9%
- catequina
- cinam-taní B1
- cinam-taní B1-3-O-gal·lat
- dihidro-coniferina

- dihidro-siringina
- emodina
- ep-icatequina-3-O-gal·lat-(4-beta→8)-epi-catequina-3-O-gal·lat-(4-beta→8)-epi-catequina-3-O-gal·lat
- epi-afzelequina-(4-beta→6)-epi-catequina-3-O-gal·lat
- epi-afzelequina-(4-beta→8)-epi-catequina-(4-beta→8)-epi-catequina
- epi-apfzelequina-(4-beta→8)-epi-catequina
- epi-apfzelequina-(4-beta→8)-epi-catequina-3-O-gal·lat
- epi-catequina
- epi-catequina-(2-beta→7, 4-beta→8)-epi-afzelequina-(4-alfa→8)-epi-catequina
- epi-catequina-(4-beta→8)-epi-catequina-(4-beta→8)-catequina
- epi-catequina-3-O-gal·lat
- epi-catequina-3-O-gal·lat-(4-beta→8)-epi-catequina-3-O-gal·lat
- floroglucinol-glucòsid (= 1-O-beta-D-(2,4-dihidroxi-6-metoxi-fenil)-6-O-(4-hidroxi-3,5-dimetoxi-benzoil)-glucopiranòsid)
- gibberel·lines FLO
- hiperòsid (= quercetina-3-O-galactòsid)
- parameritaní A1
- procianidines B1, B2, B3, B4, B5, B7, A2, C1, D1
- quercitrina
- tanins
- vitamina C 80 mg/100 g
- vitexina